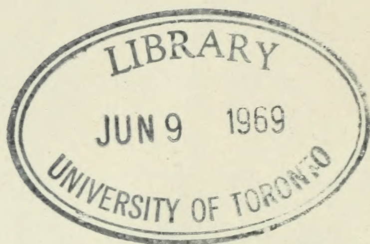
Erben, Karel Jaromír
Zlatý kolovrat

3 K.

ZLATÝ KOLOVRAT
Alex 1908.

LIBRARY
JUN 9 1969
UNIVERSITY OF TORONTO

I.

Okolo lesa pole lán,
hoj jede, jede z lesa pán,
na vraném bujném jede koni,
vesele podkovičky zvoní,
jede sám a sám.

A před chalupou s koně hop!
a na chalupu: klop, klop, klop!
„Hola hej! otevřte mi dvéře,
zbloudil jsem při lovení zvěře,
dejte vody pít!“

Vyšla dívčina jako květ,
neviděl také krásy svět;
přinesla vody ze studnice,
stydlivě sedla u přeslice,
předla, předla len.

Pán stojí, nevěda co chtěl,
své velké žízně zapomněl;
diví se tenké, rovné niti,
nemůže očí odvrátiti
s pěkné přadleny.

„Svobodna-li jest ruka tvá,
ty musíš býti žena má!"
dívčinu k boku svému vine —
„„Ach pane! nemám vůle jiné,
než jak máti chce.""

„A kde je, děvče, máti tvá?
Nikohoť nevidím tu já.“ –
„„Ach pane! má nevlastní máti
zejtra se s dcerou domů vrátí,
vyšly do města.““

II.

Okolo lesa pole lán,
hoj jede, jede zase pán;
na vraném bujném jede koni,
vesele podkovičky zvoní,
přímo k chaloupce.

A před chalupou s koně hop!
a na chalupu: klop, klop, klop!
„Hola! otevřte, milí lidi,
ať oči moje brzo vidí
potěšení mé!“

Vyšla babice, kůže a kost:
„„Hoj, co nám nese vzácný host?““
„Nesu ti, nesu v domě změnu,
chci tvoji dceru za svou ženu,
tu tvou nevlastní.“

„„Hoho, panáčku! div a div!
kdoby pomyslil jak-tě živ?
Pěkně vás vítám, vzácný hoste,
však ani nevím, pane, kdo jste?
Jak jste přišel k nám?““

„Jsem této země král a pán,
náhodou včera zavolán:
dám tobě stříbro, dám ti zlato,
dej ty mně svoji dceru za to,
pěknou přadlenu.“

„„Ach, pane králi! div a div!
kdo by se nadál jak-tě živ?
Vždyť nejsme hodny, pane králi! —
kéž bychom záslužněji stály
v milosti vaší!““

„„Ale však radu, radu mám:
za cizí — dceru vlastní dám;
jeť podobna té druhé právě
jak oko oku v jedné hlavě —
její nit — hedbáv!““

„Špatná je, babo, rada tvá!
Vykonej, coť poroučím já:
zejtra, až den se ráno zjasní,
provodíš dceru svou nevlastní
na královský hrad!“

III.

„„Vstávej, dceruško! již je čas,
pan král již čeká, bude kvas:
však jsem já ani netušila —
nu bodejž dobře pořídila
v královském hradě!““

„Stroj se, sestřičko moje! stroj,
v královském hradě bude hoj:
vysoko jsi se podívala,
nízko mne, hleďte, zanechala —
nu jen zdráva buď!“

„„„Pojď již, Dorničko naše, pojď,
aby se nehněval tvůj choť:
až budeš v lese na rozhraní,
na domov nezpomeneš ani –
pojď jen honem, pojď!“““

„Matko, matičko! řekněte,
nač s sebou ten nůž béřete?“ –
„„Nůž bude dobrý – někde v chladu
vypíchnem oči zlému hadu –
pojď jen honem, pojď!““

„Sestro, sestřičko! řekněte,
nač tu sekeru nesete?“ –
„„Sekera dobrá – někde v keři
useknem hnáty líté zvěři –
pojď jen honem, pojď!““

A když již přišly v chlad a keř:
„„„Hoj, ty jsi ten had, tys ta zvěř!“““
Hory a doly zaplakaly,
kterak dvě ženy nakládaly
s pannou ubohou!

„„„Nyní se s panem králem těš,
těš se s ním, kterak koli chceš:
objímej jeho svěží tělo,
pohlížej na to jasné čelo,
pěkná přadleno!“““ –

„Mamičko, kterak udělám?
kam oči a ty hnáty dám?“ –
„„Nenechávej jich podle těla,
ať někdo jich zas nepřidělá –
radš je s sebou vem.““

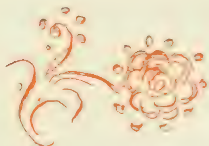
A když již zašly za tu chvoj:
„„Nic ty se, dcero má, neboj!
však jsi podobna té tam právě
jak oko oku v jedné hlavě —
neboj ty se nic!““

A když již byly hradu blíž,
pan král vyhlíží z okna již;
vychází s pány svými v cestu,
přivítá matku i nevěstu,
zrady netuše.

I byla svatba — zralý hřích,
panna nevěsta samý smích;
i byly hody, radování,
plesy a hudby bez ustání
do sedmého dne.

A když zasvítal osmý den,
král musí jíti s vojsky ven:
„Měj se tu dobře, paní moje!
já jedu do krutého boje,
na nepřítele.“

„Navrátím-li se z bitvy zpět,
omladne naší lásky květ!
Zatím na věrnou mou památku
hleď sobě pilně kolovrátku,
pilně doma přeď!“

IV.

V hluboké pusté křovině
jak se tam vedlo dívčině?
Šest otevřených proudů bylo,
z nichž se jí živobytí lilo
na zelený mech.

Vzešlo jí náhle štěstí moc,
nynčko jí hrozí smrti noc:
tělo již chladne, krev se ssedá —
běda té době, běda, běda,
když ji spatřil král!

A tu se z lesních kdesi skal
stařeček nevídaný vzal:
šedivé vousy po kolena –
to tělo vloživ na ramena,
v jeskyni je nes.

„Vstaň, mé pachole, běž, je chvat,
vezmi ten zlatý kolovrat:
v královském hradě jej prodávej,
za nic jiného však nedávej,
nežli za nohy.“ –

Pachole v bráně sedělo,
zlatý kolovrat drželo.
Královna z okna vyhlížela:
„„Kéž bych ten kolovrátek měla
z ryzího zlata!““

„„Jděte se, matko, pozeptat,
zač je ten zlatý kolovrat?““ —
„Kupte, paničko! drahý není,
můj otec příliš nevycení:
za dvě nohy jest.“

„„Za nohy? ajaj, divná věc!
Ale já chci jej míti přec:
jděte, mamičko, do komory,
jsou tam ty nohy naší Dory,
dejte mu je zaň!““

Pachole nohy přijalo,
do lesa zpátky spěchalo. —
„Podej mi, chlapče, živé vody,
nechť bude tělo beze škody,
jako bývalo.“

A ránu k ráně přiložil,
a v nohou oheň zas ožil,
a v jeden celek srostlo tělo,
jakoby vždycky bylo celo,
bez porušení.

„Jdi, mé pachole, k polici,
vezmi tu zlatou přeslici:
v královském hradě ji prodávej,
za nic jiného však nedávej,
nežli za ruce.“ –

Pachole v bráně sedělo,
přeslici v rukou drželo.
Královna z okna vyhlížela:
„„Och, kéž bych tu přesličku měla
ke kolovrátku!“ “

„„Vstaňte, mamičko, s lavice,
ptejte se, zač ta přeslice?“ “ –
„Kupte, paničko! drahá není,
můj otec příliš nevycení,
za dvě ruce jest.“

„„Za ruce?! divná, divná věc!
Ale já ji chci míti přec:
jděte, mamičko, do komory,
jsou tam ty ruce naší Dory,
přineste mu je.“ “

Pachole ruce přijalo,
do lesa zpátky spěchalo. –
„Podej mi, chlapče, živé vody,
nechť bude tělo beze škody,
jako bývalo.“

A ránu k ráně přiložil,
a v rukou oheň zas ožil;
a v jeden celek srostlo tělo,
jakoby vždycky bylo celo,
bez porušení.

„Skoč, hochu, na cestu se měj!
mám zlatý kužel na prodej:
v královském hradě jej prodávej,
za nic jiného však nedávej,
nežli za oči.“

Pachole v bráně sedělo,
zlatý kuželík drželo.
Královna z okna vyhlížela:
„„Kéž bych ten kuželíček měla
na tu přeslíčku!““

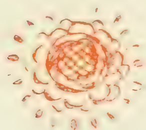
„ „Vstaňte, mamičko, jděte zas,
ptejte se, zač ten kužel as?“ “ –
„Za oči, paní! jinak není,
tak mi dal otec poručení,
za dvě oči jest.“

„ „Za oči?! neslýchaná věc!
A kdo je, chlapče, tvůj otec?“ “ –
„Netřeba znáti otce mého:
kdoby ho hledal, nenajde ho,
jinak přijde sám.“ –

„ „Mámo, mamičko! co počít?
a já ten kužel musím mít!
Jděte tam zase do komory,
jsou tam ty oči naší Dory,
ať je odnese.“ “

Pachole oči přijalo,
do lesa zpátky spěchalo. –
„Podej mi, chlapče, živé vody,
nechť bude tělo beze škody,
jako kdy prvé.“

A oči v důlky položil,
a zhaslý oheň zas ožil;
a panna vůkol pohlížela –
však nikoho tu neviděla,
než se samotnu.

V.

A když byly tři neděle,
král jede z vojny vesele:
„A jak se máš, má paní milá!
a zdali's pamětliva byla
mých posledních slov?“

„„Och! já je v srdci nosila,
a hleďte, co jsem koupila:
jediný mezi kolovraty,
přeslici, kužel – celý zlatý,
vše to z lásky k vám!“ “

„Pojď se, má paní, posadit,
upřeď mi z lásky zlatou nit.“ –
Ke kolovrátku chutě sedla,
jak zatočila, celá zbledla –
běda, jaký zpěv!

„„Vrrr – zlou to předeš nit!
Přišla jsi krále ošidit:
nevlastní sestru jsi zabila,
údův a očí ji zbavila –
vrrr – zlá to nit!“ “

„Jaký to kolovrátek máš?
a jak mi divně na něj hráš!
Zahraj mi, paní, ještě znova,
nevím, co chtějí tato slova:
předˇ, má paní, předˇ!“

„„Vrrr – zlou to předeš nit!
Chtěla jsi krále ošidit:
pravou nevěstu jsi zabila,
a sama se's jí učinila –
vrrr – zlá to nit!““

„Hó, strašlivě mi, paní, hráš!
Nejsi tak, jak se býti zdáš!
Zahraj mi, paní, do třetice,
abych uslyšel ještě více:
předˇ, má paní, předˇ!“

„„Vrrr – zlou to předeš nit!
Přišla jsi krále ošidit:
sestra tvá v lese, v duté skále,
ukradla jsi jí chotě krále –
vrrr – zlá to nit!““

Jak ta slova král uslyšel,
skočil na vrance, k lesu jel;
hledal a volal v šíré lesy:
„Kde's, má Dorničko! kde jsi? kde jsi?
kde's má rozmilá?“ –

VI.

Od lesa k hradu polí lán,
hoj jede, jede s paní pán;
na vraném bujném jedou koni,
vesele podkovičky zvoní,
na královský hrad.

I přišla svatba zase zpět,
panna nevěsta jako květ;
i byly hody, radování,
hudby a plesy bez ustání
po tři neděle.

A což ta matka babice?
a což ta dcera hadice? —
Hoj! vyjí čtyři vlci v lese,
každý po jedné noze nese
ze dvou ženských těl.

Z hlavy jim oči vyňaty,
ruce i nohy uťaty:
co prvé panně udělaly,
toho teď na se dočekaly
v lese hlubokém.

A což ten zlatý kolovrat?
jakou teď píseň bude hrát? –
Jen do třetice zahrát přišel,
pak ho již nikdo neuslyšel,
ani nespatřil.

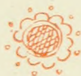

KAREL JAROMÍR ERBEN

Archivářem byl. Archiv je sbírka listin. Města si tam ukládala královské výsady na pergamenech s pečetěmi, dopisy jiných měst a šlechtických sousedů, kupní smlouvy, zápisy o svých měšťanech, závěti a rozsudky. Též na zámcích bývá některá tmavá jizba skladištěm listin, archivem. Dokud jsou nahromaděny bez ladu a skladu, nevyzná se v nich nikdo, teprve, když archivář je srovná podle století, podle obsahu, podle původu, jsou důležitým pramenem dějepisným. On rozumí řeči, kterou jsou listiny psány: staré češtině a latině, umí číst starodávné jejich písmo. Archiváři jsou suší, učení lidé, nezřídka churaví; takovým byl i Erben. Sedal u zaprášených listin plísní dýchajících, četl je, a důležité z nich vydával i tiskem, aby dějepisci měli odkud čerpat zprávy o minulosti. Avšak jeho duše byla příliš bohatá, než aby mu stačil tento šedý svět k vyplnění života. Ve

chvílích odpočinku žil docela jinde: v kouzelném světě barevných stínů! Jsou tam nekonečné černé lesy s chaloupkami na kuřích nohách a v nich žijí čarodějnice. Jsou tam zlaté zámky s mocnými králi, něžnými princeznami, šlechetnými princi. Jsou tam draci sedmihlaví, proti nimž bojují stateční jonáci. Jsou tam zlaté jabloně, mluvící ptáci, živá i mrtvá voda. Všechno září barvami, krásou, čistotou. Nic zaprášeného, šedého, všedního. Není zde špatnosti lidské, leda ten černokněžník, a i ten co nejdříve dojde zasloužené odplaty. Toť svět národních pohádek, jak zrodily se v čistých duších českých, v chaloupkách roubených pod šindelovými střechami za zimních večerů při planoucí louči. Tak je slýchával Erben ještě doma v Miletíně jako malý hošík. Když potom v dospělém věku doléhaly naň starosti a smutek života, uchyloval se sem, do vysněného pohádkového světa, kde mu bylo blaze. Jen to ho rmoutilo, že ubývá doškových střech, že hynou národní písně, že naše doba i národní pohádky mění.

Přidává k nim, co by lahodilo hrubému vkusu a vynechává všecko něžné a líbezné; pro to nemá smyslu. Jakoby někdo čistou vodu studánky zkalil blátem. Erben odstraňoval z pohádek přídavky, dohadoval se, jak zněly původně, srovnával je s pohádkami jiných národů slovanských, očišťoval je, že zazářily svojí původní krásou. Měl duši básnickou a tak jemnou, jako ty princezničky, tak šlechetnou, jako ti jonáci, kteří je vysvobozují. Vyčištěnou studánku křišťálové vody odkázal nám všechněm k osvěžení života, jen hojně z ní pijte, děti!

Erben, Karel Jaromír
Zlatý kolovrat